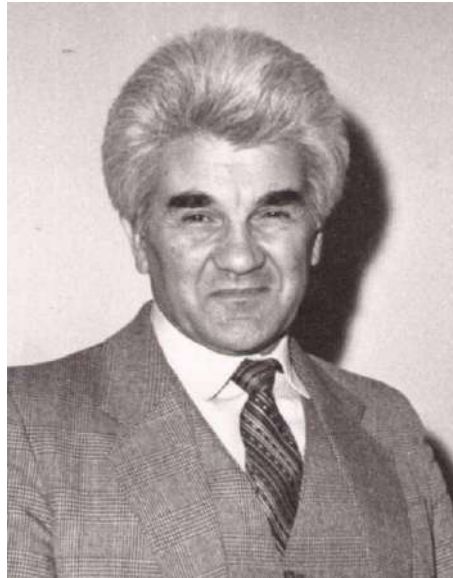

ГЕННАДІЙ ХАРЛАМПІЙОВИЧ МАЦУКА (05.09.1930–27.05.2017)

27 травня 2017 р. на 87-му році життя перестало битися серце Геннадія Харлампійовича Мацуки — видатного вченого і організатора науки — молекулярного біолога, біохіміка, доктора біологічних наук, професора, академіка Національної академії наук України, фундатора і почесного директора Інституту молекулярної біології і генетики НАН України, активного члена Українського товариства генетиків і селекціонерів імені М. І. Вавилова, Кавалера орденів Ярослава Мудрого V-го ступеня, Трудового Червоного прапора, Знак Пошани, Лауреата Державної премії України у галузі науки та техніки та премії ім. О. В. Палладіна НАН України, заслуженого діяча науки і техніки, відмінника освіти України.

Геннадій Харлампійович Мацука народився 5 вересня 1930-го року у селі Сартана Приморського району на Донеччині у грецькій селянській родині. Батько — наймит, учасник Громадянської війни, потім працював головою сільради, головою колгоспу. Мати — двоюрідна сестра поета Георгія Костоправа, розстріляного НКВС у т. зв. «грецькій справі» у 1938-му році. Разом із своєю країною Геннадію довелося прожити нелегке життя — голод, холод, арешт батька в 1937 р., воєнні часи, коли під час окупації його сім'я дивом залишилася живою, тікаючи від розстрілу окупантами. Як і більшість хлопчаків, що вирости біля моря, він мріяв про морську кар'єру. Але до військово-морського училища його не взяли — завадила національність, так звана «5-та графа» (тоді в СРСР ставлення до греків було, м'яко кажучи, неприязним). За порадою родичів Геннадій після закінчення середньої школи пішов навчатись туди, де брали і таких «неблагонадійних», як він, і поступив до Київського ветеринарного інституту (нині — Національний університет біоресурсів і природокористування). Після закінчення інституту з відзнакою у 1955–1958 рр. працював ветеринаром у колгоспі. Про той період він згадував з теплотою та гумором. Часто говорив, що ветеринар має бути кращим діагностом, ніж «людський» лікар. Адже його пацієнти не можуть розповісти, що в них болить, а лише мають сумні очі та нічого не їдять. І за цими ознаками треба поставити діагноз... Упродовж цих років чотири рази поступав до аспірантури. І нарешті у 1959 р. нікому невідомий сільський ветеринар став аспірантом Інституту біохімії АН УРСР. Бо доля завжди дає шанс наполегливим, а він був саме таким.

Невдовзі після захисту дисертації Геннадія Харлампійовича обрали завідуючим відділом нуклеїнових кислот Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна АН УРСР. Після захисту докторської дисертації Г. Х. Мацуку разом із співробітниками очолюваного ним відділу, який тепер називався відділом структури і функцій нуклеїнових кислот, у 1972 р. переведено у Сектор молекулярної біології і генетики Інституту мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного АН УРСР.

У 1973 р. Сектор було реорганізовано в Інститут молекулярної біології і генетики АН УРСР (ІМБГ) і проф. Г. Х. Мацуку було призначено директором новоствореного інституту. Працював Геннадій Харлампійович директором ІМБГ 30 років — по 2003 р. включно.

У 1976 р. проф. Г. Х. Мацуку обрано членом-кореспондентом АН УРСР, а у 1986 р. — дійсним членом (академіком). У 1988 р. академік Г. Х. Мацука був обраний академіком-секретарем Відділення молекулярної біології, біохімії, експериментальної і клінічної фізіології АН УРСР, а також членом Президії АН УРСР, працював на цих виборчих посадах до 2003 р. У 1993–1995 рр. обіймав також посаду голови Національного комітету з боротьби із захворюванням на СНІД при Президентів України.

У 1986-му році, після аварії на Чорнобильській АЕС, коли Москва робила вигляд, що нічого жакливого не трапилось і змусила Академію наук УРСР підготувати оптимістичну доповідь щодо ситуації навколо Чорнобиля, Геннадій Харлампійович «не прогнуса». Він був одним з п'яти українських академіків, хто підписав т. зв. «окрему думку», де було наведено правдиву оцінку наслідків катастрофи та конкретні пропозиції щодо захисту людей від радіаційного забруднення.

Понад 40 років проф. Г. Х. Мацука досліджував транспортні РНК і аміноацил-тРНК синтетази (АРСази) тварин. Під його керівництвом вперше вивчено структурно-функціональні особливості тРНК і АРСаз за різних станів організму, пов'язаних із тканинною диференціацією, кількісними та якісними змінами синтезу специфічних і сумарних білків у клітинах. Він першим встановив якісну і кількісну кореляцію між амінокислотним складом білків, що синтезуються, та вмістом у тканинах відповідних тРНК і АРСаз. Разом із колегами розшифрував первинну структуру чотирьох ізоакцепторних лейцинових тРНК молочної залози корів та здійснив широкі дослідження четвертинної структури лейцинової АРСази. Професор Мацука є Лауреатом Державної премії УРСР в галузі науки і техніки за сукупність робіт з вивчення структури і функцій тРНК тварин. Йому у співавторстві належить наукове відкриття. Г. Х. Мацука є автором понад 250 наукових робіт, серед яких монографія «Транспортні РНК. Структура і функція» удостоєна премії імені О. В. Палладіна АН України, кілька запатентованих винаходів. Як ученого молекулярного біолога і генетика, біохіміка його високо цінувало світове

наукове товариство, він був найавторитетнішим ученим України у цих галузях науки.

Геннадій Харлампійович був щедро обдарованою людиною, яка весь свій яскравий талант віддала розвитку вітчизняної біологічної науки і вищої освіти. Протягом 30 років він читав лекції студентам Київського національного університету імені Тараса Шевченка, створив і понад 25 років очолював філію кафедри молекулярної біології цього університету. По суті, саме професор Мацука започаткував в Україні молекулярну біологію і молекулярну генетику, зокрема в ІМБГ за його ініціативи було створено першу в СРСР спеціалізовану вчену раду із захисту докторських дисертацій за спеціальністю «молекулярна генетика». Він започаткував збірник наукових праць «Молекулярна біологія», на базі якого ним же було створено широко відомий зараз журнал «Biopolymers and Cell». Саме під його керівництвом було започатковано в Україні генетичну інженерію, знайомитися із здобутками якої у 1970-х роках з'їжджалися вчені з усього бувшого СРСР, для них на базі ІМБГ організувалися щорічні багатоденні школи з молекулярних основ генетичної інженерії. Наукова школа, яку започаткував професор Мацука, дала країні багато яскравих учених: він підготував понад 35 докторів і кандидатів наук, серед його учнів — академік НАН України Г. В. Єльська, члени-кореспонденти НАН України О. І. Корнелюк, М. А. Тукало, Є. Б. Патон та...

Академік Мацука багато часу присвячував науково-організаційній і громадській роботі. Він заснував Українське наукове товариство молекулярних біологів і був його першим президентом; двічі, у 1976 та 1981 рр., обирався віце-президентом Українського товариства генетиків і селекціонерів ім. М. І. Вавилова; був фундатором журналу «Біополімери і клітина» (нині журнал «Biopolymers and Cell») і 20 років працював його головним редактором; був членом редколегії журналів «Microbiologia» (Італія), «Український біохімічний журнал», «Молекулярна генетика, мікробіологія і вірусологія», членом Національної комісії з радіаційного захисту населення при Верховній Раді України, членом Національного комітету України з програми ЮНЕСКО «Людина та біосфера»; обирався депутатом Московської районної ради народних депутатів м. Києва і Київської міської ради тощо.

Геннадій Харлампійович був непересічною людиною, мудрим керівником і наставником, людиною, якій повною мірою були притаманні такі

чесноти, як глибока ерудиція, порядність, патріотизм, виняткова працьовитість, скромність, високий лет наукової думки, доброзичливість і благородність душі. Його дуже шанували і любили всі, з ким він поряд працював і жив, творив українську науку, готував кадри вищої кваліфікації.

Поважний і вимогливий, але завжди усмінений і привітний, життєрадісний та оптимістичний Геннадій Харлампійович намагався жити щасливо сам і примножував щастя навколо себе. «Щастя окремої людини, — казав він, — настає завжди, коли вона реально відчуває, що живе, а не існує. Щастя — це відчуття радості життя і для щастя не обов'язково бути багатим і ситим...» Він був ученим за покликанням та філософом по життю — таким і залишиться назавжди в пам'яті та серцях тих, хто його знав.

Низько схиляємо голови перед непересічною Людиною, великим Патріотом, видатним Ученим, Учителем і Колегою. Вічна пам'ять Вам, незабутній Геннадію Харлампійовичу!

Президія Українського товариства генетиків і селекціонерів ім. М. І. Вавилова

*Редколегія журналу
«Вісник Українського товариства
генетиків і селекціонерів»*

*Колектив Інституту молекулярної біології
і генетики НАН України*

*Члени первинного осередку
Українського товариства генетиків
і селекціонерів ім. М. І. Вавилова на кафедрі
загальної та молекулярної генетики
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*